

AIGÜES-TOSES o AIGUATOSSES

Que havia estat el nom antic del poble de *St. Andreu de la Barca*, en el Baix Llobregat, és un altre aparent derivat d'AIGUA, que no es veu clar. Està molt documentat fins als Ss. xv-xvi, des dels quals es veu que se li canvià el determinatiu, a causa d'una barca de pas, que devia tenir molt de crit perquè les grans avingudes del Llobregat, combinades amb les guerres, hi destruirien sovint els ponts de la carretera, entre Martorell i Pallejà, vital per a les comunicacions de Barcelona. Modernament no sembla quedar-ne relíquia enlloc, però els docs. hi porten Sant Andreu de *Saguatosis* a. 1109 (Mas, *Notes Hi. Bisb. Bna.* XIII, 98); S. Andreu d'*Aquatosis* 1195 (id. VI, 82); St. Andreu de *Mathosis* 1318; St. Andreu de *Ayguetoses* 1452; St. A. de *Ces Mathoses* 1457; «St. A. de la Barca, alias de les Aygues Tosas» 1482; St. A. de *Aquis Tonsis* 1581, tots en Mas XIII, 98. Amb la que ell data de 1195, sembla idèntica «Scti Andree de *Aquatosis*» que llegeixo al *Cart.* de St. Cugat, 1196 (III, 342).

Hi ha aquí una dualitat desconcertant, amb aparences de ser dues denominacions d'origen i sentit independent: un deriv. de *mata*, i un cpt. d'*aigua*. D'altra banda el lingüista sospita que hi hagi aquí algun origen únic en el fons, evolucionant vàriament, si bé amb algun procés més o menys anòmal que el disfressi.

Veiem que els notaris de Bna. i de la nostra Seu, havien arribat a una interpretació *aigües toses*, tan decidida que fins ho llatinitzaven com *Aquis Tonsis*. Caldria entendre 'aigües pelades'; i com que això es repeteix bastant i des de bastant antic, ens plantejem si podien tenir raó: perquè el que és d'aigües allà, des del riu cap a la muntanya, no n'hi falten. El de data primera, que no hi lliga prou, assajaríem d'explicar-lo per algun fet de fonètica inductiva, com alteració de *Ses Ag<u>atoses /-guas tosas*; però el *-matoses* de 1161, 1318 i 1457 ja no el conjurariem amb cap recurs fonètic: caldria recórrer a una etimologia popular, poc explicable, i això que apareix en tres docs., del S. XIII al xv. Hi ha una explicació de tot plegat, més racional i coherent. L'origen de tot, almenys en sentit semàntic, deu estar en el nom de planta *gatosa*, la mena més dura d'argelaga. Car en la forma més antiga no hi ha raó que ens obligui a creure que la *u* tingué valor fònic, essent llavors tan freqüent que els escribes l'afegeixin, a tort i a través, a la *g*, davant tota vocal. Està segurament per *Sas-Gatosas*, amb el grup alleujat com en *Savalls*, *Sadernes*, *Sarroviures*, *Coll-savinyes* etc.; des del principi aquest nom alternaria amb *Ses Matoses*, deriv. col·le. de *mata*, quasi sinònim de *gatoses*; però, essent tan prop del Llobregat i de les seves inundacions, era ben natural que *Ses Gatoses* s'alterés en *S'Aigua-toses*, interpretat *aigües toses*.

D'altra banda això significaria 'aigües esquilades, toses' o si es vol 'pelades'. Però aquesta idea d'aigües pelades' no és natural geogràficament ni té solta topomèntica. Cal veure-hi un de tants forçats manegaments dels curials, decidits a ficar pertot llur pretensió i bàrbar baix llatí, costi el que costi. Ens hi acaba de decidir el fet que en docs. de 1153 i 1161 apareix

un lloc *Malthoses, Matoses* (*Cart. St. Cugat* III, 168, 207), per a un indret que pel context es veu proper a St. Andreu de la Barca, i sens dubte dins del terme, i un de 1193 el qualifica de «fortitudinem quam vocant *Matoses*» (ib. III, 329). D'aquest és del que vindria l'usat en segon lloc com a determinatiu de Sant Andreu. Sens dubte, des de llavors les dues denominacions, bastant semblants, s'entrecruarien vàriament, donant una impressió de tot u.

Gatosa és un nom de planta arrelat sobretot en català oriental i a les Illes. En el vessant obac del Montnegre hi ha la *Serra del Gatosa* (*gatuzá*), que s'esbranca a l'O. de la de la Gavarra (1931). El diminutiu masculí *gatovell* (-toell) designa a Mall. una varietat gairebé igual a la gatosa, i amb aparició toponímica: *Coll daz gatovells* (1964, = Masc. 21F6); es *Gato* nom d'un sementer de Lluçanar, tots dos en te. de St. Llorenç des Cardassar (*DECat* IV, 219a11-19). El cogn. *Gatuelles*, que conec d'amics barcelonins, l'*AlcM* el troba a dos p. de la zona Bna.-Manresa, a Agramunt i a dos de tarragonesos: amb l'habitual caiguda de -s- en aquest context (*roella* etc.); desestimo l'escrúpol d'*AlcM*, a causa d'una variant només empordanesa *Gatilles*, per més que hi pot haver alguna variant formativa, potser més relacionada amb el nom del 'gatell' (també *gatill*), *DECat* IV, 418a59-b25: al capdell tot derivats del mateix mot primitiu. *Gatilles* és també el nom d'un vell mas de la vall del Bac (Garrotxa). *Matosa* NL derivat de *mata* apareix també en el nostre NO.: *La Matosa* en un doc. d'Ovarra, de 1247 (MDuque, *Docs. Ovarra*, 177.30, que també anomena *Fantova*). Segons la reducció a -oa > -ua tan estesa en aquella zona toponímica tinc nota de *La Matuga* en el Flamicell, en te. de Senterada, entre Puigcerví i Peracalç, que ja és de Montcortès (Ll. xx, 148).

AIGÜESVIVES, Mas d'

Mas del terme de Brics, prop de Solsona. Tenim ja documentat «ad Aquas Vivas» l'any 1074 en un document de l'Arxiu de Solsona. Són topònims relacionats *Aiguaviva* (dos pobles al Principat) i el *Racó d'Aiguaviva* (a València). En territori aragonès trobem *Agua Vivas*, nom d'un riu que neix al Sistema Ibèric, a la Serra de Cucalón, i desaigua a l'Ebre, prop de La Zaida. L'adjectiu *vives* té, afegit al substantiu *aigües*, un sentit totalment oposat a *tortes* del topònim anterior; *vives* és ací sinònim de *ràpides*, *mogudes*. X. T.

Homònim i font d'*Aigüesvives* (GGRV II, 118), vora la qual es fundà el monestir del mateix nom, del qual SSiv. (pp. 91 i 175) dona notícies i bibligr., des de 1267, 1450 i S. xvii, avui arruïnats (GGRV II, 153), però n'ha quedat un veïnat d'un centenar d'hab., en te. de Carcaixent: *La Barraca d'Aigüesvives*.

AIGÜIRES, les

Partida al SO. de Boí, deçà del riu de Sant Martí. Es tracta d'una variant d'*aigüera* (II. AQUARIA), que de vegades designa diversos tipus de rec i arranjaments